

הרב אורי בצלאל פישר

פסיקת הלכה בגיור – דעת יחיד בשעת הדחק

מבוא

פרשת הגיור עולה מדי פעם, ובזמן האחרון היא עולה ביתר שאת בעקבות הרצון לחוקק חוק הגיור. יש שטוענים שאנחנו נמצאים בשעת הדחק, ולכן מוטלת עלינו החובה להקל בגיור ולסמוך על דעות יחיד. במאמר הבא נבחן שאלה זו, האם יש מקום לסמוך על דעת יחיד בשעת הדחק?

א. הסתמכות על דעת יחיד בשעת הדחק – מקור הדין

מבואר בגמרא במסכת נדה¹ שאפילו שלא עמדו למניין (חכמים דהיינו, לא היה בסנהדרין) ולא קבעו הלכה, בכל זאת יש ללכת אחר הרוב. ואולם מתברר לנו שבשעת הדחק אפשר לסמוך על דעת היחיד. נראה שבמקרה של הכרעת הסנהדרין אי אפשר ללכת אחר היחיד גם בשעת הדחק. ואומנם בסוגיה במסכת נדה מדובר על עניין של דרבנן (חשש למפרע שהייתה נידה). בסוגיה נוספת במסכת גיטין² נאמר 'כדאי הוא ר' שמעון לסמוך עליו בשעת הדחק', אך יכול להיות שגם שם מדובר על דין דרבנן, שהרי מדובר שם על כתיבת זמן בגיטין. בגמרא במסכת ברכות³ נאמר 'כדאי הוא ר' שמעון לסמוך עליו בשעת הדחק', ולהתיר קריאת שמע של ערבית לאחר עלות השחר. במקרה האחרון נראה שמדובר על דין דאורייתא, ובכל זאת נאמר שסומכים על דעת היחיד בשעת הדחק. יש עוד שתי גמרות⁴ שבהן נאמר שחכמים קבעו שפוסקים להקל, אפילו במקרה של יחיד ורבים. מדובר בעניין עירובין ובעניין אבלות. ואולם יש מקום לומר שגם באותו גמרות מדובר על דין דרבנן, שהרי עירובין הוא דין דרבנן, וגם אבלות נוהגת מדרבנן. אומנם יש מקום לדון בנוגע לאבלות, כיוון שיש מחלוקת בין הפוסקים אם אבלות יום ראשון היא דאורייתא או לאו דאורייתא. עוד נוסף שיש גמרא במסכת עבודה

1. נדה ט ע"ב.
2. גיטין יט ע"א.
3. ברכות ט ע"א.
4. ע" עירובין מו ע"א; מועד קטן כ ע"א.

זרה⁵ שבה נאמר שכאשר יש מחלוקת בין שני חכמים, אם אחד גדול מהשני בחכמה ובמניין, אז הולכים אחריו. אם שניהם שקולים, דעת ת"ק שיש ללכת אחר המחמיר, ודעת ר' יהושע בן קרחה להבחין בין דין דאורייתא לבין דין דרבנן. בדאורייתא יש ללכת אחר המחמיר, ובדרבנן הולכים לקולא. נחלקו הראשונים והאחרונים בכלל זה בנוגע לשתיה (נקודות: 1) האם בשעת הדחק אפשר לסמוך על דברי חכם שהוא קטן יותר בחכמה מחכם אחר? (2) האם מותר לסמוך על דעת היחיד בשעת הדחק גם במקרה שמדובר על דין דאורייתא?

ב. חכם גדול מחברו

הרשב"א⁶ כתב:

תחלת כל דבר אומר שאין אומרים כדאי הוא פלוני לסמוך עליו בזמן שיש גדול ממנו בחכמה ובמניין. דהלכה פסוקה היא דהולכין אחר הגדול בחכמה ובמניין. ואפילו בשעת הדחק אין סומכין על הקטן בחכמה ובמניין. וכן במקום מחלוקת יחיד ורבים אלא אם כן שעת הדחק שיש בו הפסד מרובה או כיוצא בזה. וכמו שאמרו בפ' קמא דנדה (דף ט ב) ועשה רבי רבי אלעזר. לאחר שנזכר אמר כדאי הוא ר' אלעזר לסמוך עליו בשעת הדחק. ואקשינן מאי לאחר שנזכר? אילימא לאחר שנזכר דאין הלכה כרבי אלעזר אלא כרבנן בשעת הדחק היכי עביד כותיה? אלא דלא איתמר לא הלכתא כמר ולא הלכתא כמר. ומאי לאחר שנזכר? דלאו יחיד פליג עליה אלא רבים פליגי עליה. אמר כדאי הוא רבי אלעזר לסמוך עליו בשעת הדחק. ואמרינן התם מאי שעת הדחק? איכא דאמרי שעת בצורת הואי. איכא דאמרי אפיש עובדא וחשו רבנן לפסידא דטהרות.

דברי הרשב"א סתומים, הרי בתחילה הוא כתב שלעולם אין פוסקים כדעת חכם שהחכם שחולק עליו גדול ממנו בחכמה ובמניין, ואפילו בשעת הדחק יש לפסוק כדעת החכם הגדול. מאידך גיסא הוא כתב שבשעת הדחק יש לפסוק כדעת היחיד. אלא נראה שיש לחלק ולומר שבתחילה דיבר כשאין הפסד מרובה, ובהמשך דיבר שיש שעת הדחק וגם הפסד מרובה. הרמ"א⁷ הבין שאין להבחין בין מחלוקת של יחיד ורבים לבין מחלוקת של שני חכמים שהאחד גדול מרעהו. בשני המקרים בשעת הדחק וכשיש הפסד מרובה פוסקים כדעת המקל. ר' יואל סירקיס⁸ הוכיח מדברי הרשב"א שלא התיר בשעת הדחק כשיש בו הפסד מרובה, אלא כשמדובר על מחלוקת בין יחיד לרבים, אבל לא במקרה שמדובר על מחלוקת בין קטן לגדול ממנו בחכמה ובמניין. ר' יואל סירקיס כתב שמצינו במקומות רבים בש"ס שפסקו כדברי היחיד נגד הרבים, אבל לא מצינו שפסקו כקטן נגד

5. עבודה זרה ז ע"א.

6. שו"ת הרשב"א, ח"א סי' רנג.

7. רמ"א, לשו"ע חו"מ סי' כה סעי' ב.

8. בב"ח מובא בש"ך, יו"ד סוף סי' רמב, פלפול בהנהגת הוראות באיסור והיתר.

גדול. ואולם בעל ה'שפתי כהן'⁹ חלק על דברי ר' יואל סירקיס. הוא הבין את דברי הרשב"א כפי הבנת הרמ"א, וכתב טענות מספר נגד דברי ר' יואל סירקיס: (1) מצאנו בכמה מקומות שפסקו כדעת הקטן, כמו שמצינו בכמה מקומות שפסקו כדעת ריש לקיש נגד ר' יוחנן. כמו כן מצינו שפוסקים כדעת ר' יוחנן נגד רב, אף שרב גדול היה מר' יוחנן. הוא ציין מקרים נוספים שפוסקים בהם כדעת הקטן מן הגדול. (2) הכלל יחיד ורבים הלכה כרבים הוא דין דאורייתא. אם סומכים על דעת היחיד במקום שעת הדחק והפסד מרובה, כל שכן שכך יש לעשות במקרה שמדובר על חכם קטן לעומת חכם גדול. הרי מדאורייתא אין חובה ללכת אחר החכם הגדול. (3) גם הרמב"ם¹⁰ לא הזכיר בדין מחלוקת בין שני חכמים שפוסקים כדעת החכם שגדול בחכמה. הוא פסק שבדין דאורייתא הולכים לחומרא, ובדין דרבנן הולכים לקולא. גם בעל ספר 'גט פשוט'¹¹ דן בשאלה זו, ונקט כדעת הרמ"א ובעל ה'שפתי כהן' שגם במחלוקת שבה אחד חכם מהאחר, הרי בשעת הדחק אפשר לפסוק כדעת הקטן. הוא סבר שזה נלמד מהדין שפוסקים כדעת היחיד נגד רבים במקרה של שעת הדחק. אכן, נראה לי שיש חילוק בין הכלל יחיד ורבים לכלל הפסיקה שיש לפסוק כדעת החכם הגדול, כלומר כיוון שאין כאן רוב גמור, אין חובה לפסוק כדעת הרבים. בעל ספר 'גט פשוט' נקט שאין חיוב מדאורייתא ללכת אחר הרוב כשהחכמים לא נשאו ונתנו ביחד. הכלל הזה מוסכם על פוסקים רבים.¹² יחד עם זאת בוודאי אין שום סברה לפסוק כדעת חכם כשהחכם שחולק עליו גדול ממנו בחכמה בצורה משמעותית. יש לומר שעדיף ריבוי איכותי מריבוי כמותי. יש להסביר שגם אם יש רבנים רבים שחלקו על היחיד, כשמדובר שכולם הם ברמה דומה של חכמה, אין הוכחה שהרוב צודק. הרי הם יודעים אותם דברים, ולכן בוודאי הוא ידע את הראיות שלהם ולא סבר כמותם. במקרה שיש מחלוקת בין שני חכמים, וחכם אחד גדול בחכמה מהשני, אפשר לומר שהחכם הפחות לא ידע מהראיות של החכם האחר, וזו הסיבה שהכריע כפי שהכריע. אם היה יודע את הראיות של החכם האחר, בוודאי היה מכריע אחרת. נוסף על כך, כיוון שלחכם האחר יש סברה חזקה יותר, יש לסמוך על סברותיו יותר מעל אלו של החכם הקטן. בהקשר לכך נציין שבעל ה'שפתי כהן'¹³ הביא תשובה של מהר"ם אלשיך שכתב שהלכה כבתראי¹⁴ דווקא במקרה שהבתראי שווים במעלה לקמאי. לעומת זאת כשהם במדרגה אחרת, כגון אמוראים לעומת תנאים, בוודאי אין לפסוק כדעת הבתראי. לכן הוא כתב שאין

9. ש"ך, שם.

10. רמב"ם, הל' ממרים פ"א ה"ה.

11. ספר גט פשוט, קונטרס הכללים, כלל ו.

12. שו"ת הרשב"א, ח"ב סי' קד; שם, ח"ג סי' שד; שו"ת מהרלב"ח, סי' קמז, קונטרס הסמיכה; ספר גט פשוט, קונטרס הכללים, כלל א; הנוצי"ב, בהקדמתו לשאלות, קדמת העמק ג, אות ב; חזון איש, יו"ד סי' קנ"ק ח; שם, כלאיים סי' א ס"ק א.

13. ש"ך, חו"מ סי' כה ס"ק כא.

14. פוסקים להלכה כדעת האחרונים יותר מהראשונים, כלומר פוסקים כדעת המאוחרים, כיוון שהם ראו את דעת הקודמים, ובכל זאת חלקו על דבריהם.

ספק שבמקרה שמהרי"ק חלק על התוספות לא נאמר הלכה כבתראי ונפסוק כמהרי"ק, אלא בוודאי יש לפסוק להלכה כדעת התוספות. ברור לנו שאם המהרי"ק היה יודע את דברי התוספות, לא היה חולק עליהם, וכנראה חלק על דינם כיוון שלא הכיר את דבריהם. גם הרב משה בן חביב זצ"ל¹⁵ כתב דברים דומים לדברי בעל ה'שפתי כהן', וטען שאין לפסוק כבתראי אלא אם כן הם בדרגה דומה לקמאי:

והדבר תמוה בעיני כל חכם לב שנאמר דהלכה כפוסקים אחרונים של דורות הללו נגד הפוסקים הראשונים אבות העולם הרי"ף והרמב"ם והרא"ש וזולתם מגדולי הראשונים... יראה דאף לדעת מהרי"ק דס"ל דהלכה כבתראי אף בפוסקים, היינו דוקא כשהפוסקים האחרונים הם גדולים בחכמה כפוסקים הראשונים. דהרי מהרי"ק בשורש פד, נתן טעם לדבר. מאי שנא דלפני אביי ורבא אין אומרים הלכה כבתראי ואדרבה אמרינן דקמאי עדיפי ואין הלכה כתלמיד במקום הרב, ומאביי ורבא ואילך אמרינן דהלכה כבתראי. והשיב דהאמוראים הראשונים שלפני אביי ורבא לא עמדו על כל הסברות להעמיד ההלכה על בורייה מה שאין כן מאביי ורבא ואילך... ולפי זה אין כח לומר הלכה כבתראי אף בפוסקים אלא היכא דכי הדדי נינהו.

נראה לי שיסוד זה נכון גם לגבי הכלל של הליכה אחר הרוב, כלומר אין חיוב ללכת אחר הרוב כשמדובר שהמיעוט בדרגה גבוהה יותר. דבר זה מבואר במפורש בדברי בעל 'ספר החינוך':¹⁶

ובחירת רוב זה לפי הדומה הוא בששני הכיתות החולקות יודעות בחכמת התורה בשוה, שאין לומר שכת חכמים מועטת לא תכריע כת בורים מרובה ואפילו כיוצאי מצרים, אבל בהשוות החכמה או בקרוב הודיעתנו התורה שריבוי הדעות יסכימו לעולם אל האמת יותר מן המיעוט. ובין שיסכימו לאמת או לא יסכימו לפי דעת השומע, הדין נותן שלא נסור מדרך הרוב. ומה שאני אומר כי בחירת הרוב לעולם הוא בששני הכיתות החולקות שוות בחכמת האמת, כי כן נאמר בכל מקום חוץ מן הסנהדרין, שבהם לא נדקדק בהיותם חולקין אי זו כת יודעת יותר אלא לעולם נעשה כדברי הרוב מהם, והטעם לפי שהם היו בחשבון מחויב מן התורה, והוא כאילו צייתה התורה בפירוש אחר רוב של אלו תעשו כל עניינכם, ועוד שהם כולם היו חכמים גדולים.

לכן, בוודאי מסתבר שגם לעניין סמיכה על דעת יחיד בשעת הדחק, אי אפשר לסמוך על דעת יחיד שאינה משתווה לדעת הרבים.

אם נשאל את עצמנו איך נדע מי גדול מחברו, לדעתי התשובה לכך נמצאת בדברי הגמרא במסכת עבודה זרה,¹⁷ שם נאמר שיש ללכת אחר החכם שגדול במניין. 'הגהות אשרי'¹⁸ הביא שני פירושים למושג מניין: (1) מניין תלמידים, כלומר חכם שיש לו מספר

15. ספר גט פשוט, קונטרס כללים, כלל ג.

16. ס' החינוך, מצוה עח.

17. ע"ז ז ע"א.

18. הגהות אשרי, ע"ז על הסוגיה שם.

תלמידים גבוה יותר מלחכם השני. 2) מניין התלמידים שנוקטים כדעת התלמיד חכם. למדים מכך שגדולתו של האדם נמדדת לפי קבלת תלמידי החכמים. כלומר אם מוצאים שלחכם אחד יש לו תלמידים רבים, אין הכוונה רק לתלמידים בשיבתו, אלא לתלמידים שהולכים בעקבותיו. נראה בעיקר שמדובר על תלמידים שהם תלמידי חכמים. אם יהיה תלמיד חכם שהמון העם הולך אחריו, אין בכך הוכחה לגדולתו התורנית. גדולתו התורנית של החכם נקבעת לפי תלמידי החכמים שהולכים בעקבותיו. הכוונה לתלמידי חכמים שהם באמת תלמידי חכמים. הרב משה בן חביב זצ"ל¹⁹ כתב כלל המורה אין לברר מי הוא פוסק גדול ומי אינו פוסק גדול:

וכי תימא מי יוכל לומר ולהבחין זהו פוסק גדול מפורסם וזה אינו גדול מפורסם יראה לי דכל פוסק שזכה שנתפשט ספרו או דבריו או הוראותיו בכמה מקומות חשיב גדול מפורסם. משום דמימיו אנו שותים והרי הוא מכלל הפוסקים אבות העולם. אמנם הפוסק שלא נתפשט ספרו או הוראותיו ולא הוזכרו דבריו בספרי הפוסקים תדיר אלא במקצת מקומות הוזכרו דבריו לא חשיב גדול מפורסם.

ג. סמיכה על דעת יחיד בדין דאורייתא – מחלוקת ה'בית חדש' ו'שפתי כהן'

ר' יואל סירקיס²⁰ למד מדברי הרשב"א שגם בדין דאורייתא סומכים על דעת היחיד במקרה של שעת הדחק.

ואולם בעל ה'שפתי כהן'²¹ האריך לחלוק עליו, וטען:

ותימה והרי הא דיחיד ורבים הלכה כרבים דאורייתא הוא... והיאך אפשר לעקור דבר תורה בהפסד מרובה והלא כך הוא גזרת המקום לילך אחר הרבים. ומה בכך שהוא הפסד מרובה. ועוד שהרי הורגין נפשות ומחרימין ומפקירין ומאבדין ביד על פי הרוב. ועיר הנדחת נדונין על פי הרוב. והרי אין לך הפסד מרובה גדול מזה. ועוד קשה דהיאך אפשר דהרשב"א בא לומר דאפילו באיסור דאורייתא דינא הכי. והלא ממקום שלמד כן מהך דפ"ק דנדה (ט, ע"ב)... אינו אלא דרבנן דגזירות מעת לעת אינו אלא דרבנן והכי אמרינן בעירובין (מו, ע"א)...

טענות בעל ה'שפתי כהן' בנויות על ההבנה שגם במחלוקת בין הפוסקים, וגם כשלא נשאו ונתנו ביחד, יש דין הליכה אחר הרוב, והוא דין דאורייתא. גם לדעתו, בכל הסוגיות שמדובר לסמוך על דעת יחיד, מדובר על דין דרבנן. ואולם נראה שהרבה מהפוסקים נקטו כדעת ר' יואל סירקיס. בעל ה'טורי זהב'²² והראי"ה קוק זצ"ל²³ נקטו בגישה שבשעת הדחק אפשר לסמוך על דעת היחיד אפילו באיסור דאורייתא. בעל ספר 'גט

19. ספר גט פשוט, קונטרס הכללים, כלל ב.

20. ב"ח, מובא בש"ך, שם.

21. ש"ך, שם.

22. ט"ז, יו"ד סי' רצג ס"ק ד.

23. מבווא לספר שבת הארץ, פרק י.

פשוט²⁴ האריך לדון בשאלה אם סומכים על דעת היחיד גם בדין דאורייתא. הוא הזכיר את הגמרות השונות וציין שהן דנות בדיני דרבנן, ואולם מהסוגיה במסכת ברכות יש ללמוד שגם בדין דאורייתא אפשר לסמוך על דעת יחיד. הוא ציין לדברי הרד"ך²⁵ שדן אם סומכים על דעת יחיד בשעת הדחק לגבי פסול גט. לדעתו, במקום שהגדולים חלקו, אין לומר כדאי פלוני לסמוך עליו בשעת הדחק אלא בפסול דרבנן, אך בפסול דאורייתא אין לסמוך על המקל. הוא כתב שיש להבחין בין דין קריאת שמע לדיני עריות, שדין עריות חמור. עוד אפשר לומר ששם עד הנץ החמה זמן שכיבה הוא למקצת אנשים, ולכן מתקיים פירוש הפסוק 'בשכבך'.

הוא ציין:

אמנם הפוסקים האחרונים הם מיראי הוראה ובכל מקום שרואים שנחלקו הפוסקים הראשונים באיסורי דאורייתא אין סומכין להקל על דברי היחיד נגד הרבים. ואפילו במיעוט נגד רבים ואפילו במחלוקת שקול של פוסקים במידי דאורייתא דנין בו כדין הספיקות. וספק דאורייתא לחומרא אף על פי שדעתם נוטה לדברי המקילין ואף על פי שמביאין ראיה להכריע כדברי המקילים אפילו הכי אין סומכין על הראיות ועל הכרעתם להקל באיסורי תורה... ודנין בו כההיא דתניא פ"ק דעבודה זרה היו ב' אחד אוסר ואחד מתיר, בשל תורה הלך אחר המחמיר. ואף על גב דההיא לא אזלינן בתר המחמיר אלא דוקא היכא דאין אני יודע להיכן הדין נוטה כמו שכתב הרמב"ם ספ"א דהלכות ממרים, היינו דוקא מן הדין אבל מתורת חסידות מחמת היות האחרונים ז"ל מיראי הוראה אין סומכין על המיקל באיסורי תורה במחלוקת שקול אף על פי שדעת הדין נוטה לדברי המקילין. ואפילו בשעת הדחק אין נוהגין להקל...

לאחר מכן הוא כתב שבמספר מקומות מצאנו שבאיסורי תורה, כשיש מחלוקת בין הפוסקים, חוששים לדברי האוסרים, אבל בדיעבד או בשעת הדחק סומכים על המקילים. לפיו, בכל המקומות האלו מדובר שמעיקר הדין הלכה כדברי המתירים, כיוון שהם רבים ומפני שהם גדולים בחכמה ובמניין, או מפני שמסתבר טעמם, אולם משום כבוד האוסרים ומשום שמדובר על איסור דאורייתא, מחמירים כדעת האוסרים. אלא שכל זה הוא רק לחומרא. לכן בשעת הדחק ובמקרה של הפסד מרובה נוקטים כעיקר הדין. סיים בעל ספר 'גט פשוט' שיש מקום לומר שמותר לסמוך על דברי היחיד בשעת הדחק גם באיסורי דאורייתא, אבל הוא מסיים כך:

אמנם לענין מעשה לא מצינו שהאחרונים יסמכו להקל בשעת הדחק כסברת היחיד נגד רבים באיסורא דאורייתא. ואפשר דדוקא האמוראים היה להם כוח זה לפסוק כסברת היחיד. אבל הפוסקים האחרונים אין להם כח זה אלא אפילו במחלוקת שקול של הפוסקים, במידי דאורייתא דנין אותו כספק דאורייתא והולכים להחמיר אפילו בשעת הדחק והפסד מרובה. ולא עוד אלא שאפילו שרוב

24. ס' גט פשוט, קונטרס הכללים, כלל ו.

25. רד"ך (הרב דוד הכהן מקורפו) בית ג חדר א.

הפוסקים הם מתירים ומיעוט פוסקים הם אוסרים ופליגי באיסור תורה, אשכחן בדוכתי טובא דחוששים לדברי האוסרים כיון דפליגי באיסורא דאורייתא. יש להוסיף שה'חזון איש'²⁶ דקדק מדברי הגמרא במסכת נדה²⁷ שאפשר להקל כדעת היחיד בשעת הדחק, דווקא במקום שכתוב בגמרא שלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר. משמעות הדברים שרבותיו של ר' אלעזר הסתפקו בדבר ולא הכריעו. הוא דקדק כהבנה זו גם מדברי תשובת הרשב"א.²⁸ בהמשך לכך הוא כתב שבמקרה שנחלקו הפוסקים, אם רוב הפוסקים מסכימים לדעה אחת, הרי אין סומכים על היחיד, אפילו בשעת הדחק, כיוון שזה נקרא 'איתמר הלכתא', וכל שכן כשאין מחלוקת באחרונים. עוד הוא סבר שבמקרה שהכריע ה'שלחן ערוך' והאחרונים לדעה אחת, הרי זה נחשב כ'איתמר הלכתא'.

ד. שעת הדחק

עלינו לשאול אם המציאות שלנו היא מציאות שעת הדחק, ומשום כך עלינו לנקוט כדרכי המקילים בגיור. ה'חזון איש'²⁹ כתב:

בירור משפט הלכה למעשה נחלק לעיונים שנים. העיון הראשון, להניף הסלת הנקיה סעיפי משפט התוריים, ואחריו העיון השני, החדירה בעובדה הנוכחת לפנינו במעלותיה ומגרעותיה, ובדיוק משקל של כל פרק מפרקיה, כדי להתאים את הנדון אל סעיף ההלכה המכוון עליו, ומרובים המכשולים של התאמה הכוזבת מהמכשולים ביסוד ההלכה, זאת אומרת אף שאין הדיין אומר על המותר אסור ועל האסור מותר, בכל זאת הוא נכשל במעשה שבא לידו להחליט בכח מדמה שזה שבא לידו הוא של הסעיף הידוע, בעת שהעלים עין מקו דק רב ערך בפלילת (שפיטת) המשפט הנבנה תמיד על קיום שכליים דקים, ובהעלמה זו מוציא משפט מעוקל מעוות לא יוכל לתקון.

הכרעה בעניין שאלת המציאות היא משימה קשה מאוד. לא כל אחד שבקי בדינים יכול להכריע בסוגיה זו, ועליה להיות נתונה לגדולי הדור. הבעיה היא שכל אחד חושב שהוא גדול הדור ויכול להכריע בשאלות קשות שהן כבדות משקל ונוגעות לכלל ישראל. ואולם לענייננו, לדעתי, יש מקום להסתפק אם אכן אנחנו נמצאים בשעת הדחק. רוצה לומר בוודאי יש כאן ריבוי נישואי תערובת, אבל ראשית השאלה - האם הבעיה גדולה כל כך? על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, במדינת ישראל בסוף אפריל 2018 (למניין הנהוג אצלם) נמצא שיעור של כ-4.6% 'אחרים' (כ-404,700 איש), שהם נוצרים לא-ערבים וכן בני דתות אחרות וחסרי סיווג דת הרשומים במשרד הפנים. 400 האלף כוללים

26. חזו"א, יו"ד סי' קנ ג-ד.

27. נדה ט ע"ב.

28. שו"ת הרשב"א, ח"א סי' רנג.

29. חזון איש, קובץ אגרות, כרך א, איגרת לא.

בנים ובנות. מבחינה הלכתית, גבר גוי שנושא אישה יהודייה, הילד שייוולד להם יהיה יהודי. אם כן, דווקא אם הגברים הגויים יתחתנו עם נשים יהודיות, יצטמצם מספר הגויים. עוד נקודה היא שבקרב עולי ברית המועצות הילודה פחותה בהרבה מהמקובל באוכלוסייה היהודית בארץ. לכן לאט-לאט יתמעטו הגויים והיו שיעור שולי מאוד באוכלוסייה. נוסף על כך, יש לדון אם דרכי ההקלה תבאנה לשינוי ניכר. אני סבור שדרכי ההקלה לא תבאנה לידי שיפור של ממש במצב. הרב ישראל רוזן זצ"ל, שייסד את מנהל הגיור וישב על כס דיין בבית דין לגיור, כתב כך:

למרות שאני מזוהה עם המקילים ביותר בתחום הגיור, אינני מאמין כי בזירה זו טמון הפתרון לייחודם של מרבית בני הנכר אשר בקרבנו (...). סקר שערך מכון צומת בתשס"ד העלה כי 57% סבורים שאין צורך בגיור, רק 17% חושבים כי התהליך קשה והשאר מתפזרים בין תשובות שונות (...). מחקרים דומים שנערכו על ידי גורמים שונים מצביעים על מגמה דומה.³⁰

הוא המשיך וכתב:

עדות לכך שאין צורך להתגייר נמצאת גם בעובדה שאין כל נהירה לגיור הרפורמי (...). כמות המתגיירים הרפורמים אפסית (פחות ממאה לשנה!). במקום להקל חייבים לשנות את חוק השבות ולהוציא ממנו את 'סעיף הנכד'. לכן אין זה ברור שאנחנו נמצאים בשעת הדחק.

ה. פסיקה בגיור

כפי שטענתי לעיל, אין זה ברור שאנחנו נמצאים במציאות של שעת הדחק, אולם גם אם היינו נמצאים במציאות של שעת הדחק, אי אפשר לסמוך על דעות הפוסקים שמקילות, וזאת מכמה סיבות:

- א. לדעתי אין באמת דעה שסוברת שאפשר לגייר בלי קבלת מצוות.
- ב. לדעתי אין דעה שסוברת שאפשר לגייר בלי כוונה לשמור תורה ומצוות.
- ג. אפילו אם נאמר שיש דעות כאלו, הרי אי אפשר לסמוך על דעות יחידאיות נגד דעות הרבים כשמדובר על דין דאורייתא. יש בזה מחלוקת בין הפוסקים.
- ד. אפילו אם נאמר שגם בדין דאורייתא אפשר לנקוט כדעת היחיד, הרי בוודאי צריך להיות שדעת היחיד תהיה דעה של תלמיד חכם שהוא ברמת ידע דומה לזו של הרבים. כאן מדובר שרוב ככל הפוסקים נוקטים שאי אפשר לגייר בצורה המקילה.
- ה. יש מקום לטעון ולומר שנחשב בגדר איתמר הלכתא כמר, ולכן אין מקום לסמוך על דעת היחיד.

ו. בנוגע לגיור קטינים יש יותר מקום להסתפק, משום שאין מדובר במיעוט פוסקים ואין מדובר בפוסקים שקטנים בחכמה. מדובר על גדולי הפוסקים שמקילים בדבר. כבר

30. עיין בספר ואוהב גר, עמ' 244-245.

ציינתי במאמר אחר³¹ שבעל 'אגרות משה'³², בעל שו"ת 'אחיעזר'³³ ובעל שו"ת 'בית יצחק'³⁴ מקילים לגייר נוכרי קטן, אפילו שיש סבירות גדולה שלא ישמור תורה ומצוות. על אף זאת, נלענ"ד שקשה מאוד להקל, וזאת מכמה סיבות:

1. אכן, הפוסקים האלו פסקו שאפשר להקל, אך יש מקום לומר שהם פסקו את הדבר במקרים אחדים ולא כגישה מרכזית. יכול להיות שהיה מדובר במקרים מסוימים, ואין ללמוד מדבריהם לנקוט גישה זו לכתחילה ולפעול על פיה.
2. גם הרב משה פיינשטיין לא הכריע בסוגיה זו, הוא כתב שכך מסתבר. גם בעל שו"ת 'אחיעזר' נקט למעשה שאין לעשות כך.
3. נלענ"ד שאי אפשר לנקוט גישה זו כגישה מוצהרת, כיוון שיש בה חילול השם. אפשר לנקוט את הגישה בצניעות ובמקרים מסוימים. אם נוקטים גישה זו בצורה מוצהרת, משתמע שאנו מצהירים שאין ייחודיות לעם ישראל, ואין חשיבות לשמירת תורה ומצוות. עם ישראל הוא ככל העמים.
4. רבים מהפוסקים אינם מקבלים דעות אלו. אי אפשר לכפות על הציבור בכלליותו פסיקה שאינה מוסכמת על דעת רוב ככל הפוסקים. אי אפשר ללמוד מפסיקתם של גדולי הפוסקים שציינתי לעיל, כיוון שהם דיברו על מקרים מסוימים. כשדנים על מקרה יחיד, אין צורך להתייחס לפוסקים אחרים, וכל פוסק יפסוק כפי ראות עיניו. ואולם כשמדובר על מערך גיור, שאינו דן על מקרה יחיד אלא על גישה, בוודאי אי אפשר לנקוט גישה שעומדת בניגוד לדעת רבים מהפוסקים. במקרה שרוב הפוסקים ינקטו גישה מסוימת, אפשר להכריע בניגוד לדעת המיעוט, אך בוודאי דעת המיעוט לא תוכל לגבור על דעת הרוב.

---

31. מובא להלן בדיון על גיור קטינים; עיין גם בספרי, גר המתגייר, כרך א, 'גיור קטן שגדל אצל משפחה מאמצת', הלכות יורה דעה.
32. אגרות משה, אבה"ע ח"ד ס' כו אות ג.
33. אחיעזר, ח"ג יו"ד ס' כח.
34. בית יצחק, אבה"ע ס' כט.